

njajo tudi druge zvezde svoje mesta. Tako bo severna zvezda čez sto let popolnoma odstopila svoje mesto drugi zvezdi. Točka, okoli ktere se suče naše solnce s svojimi planeti, se zove „središnje solnce“ (Centralsonne); da pa ta točka ni kako telo, ampak samo mesto v „rimski cesti“, se tako vé. To mesto je od solnca 537 svetlobnih let daleč, solnce pa, ki v vsaki minuti preide polosmo miljo, obteče to točko v 18 in pol milijonov letih, po takem predrvi vsako leto 250 milijonov milj.

Neizmerno morje solnc se nam tedaj kaže na zvezdatem nebu; ti svetovi napolnujejo nam srce s strahom in čudenjem ter najbolj učenega zvezdarja vrtoglavica obide, kadar hoče, da le količkaj natanko pregleduje in premerja nebesni svet. Kako majhna je naša zemlja v tem morji svetov, kako neznatni narodi, ki živé na nji, kako pa je sopet veličasten duh človeški, kateri more vse to prešiniti!

Peščenikar.

Tičja tožba.

Sramuj se, zvér brezpernata dvonoga,
Lovit' pa davit' nas nedolžne tiče!
Kaj žal'ga ti storimo sirotice,
Da tak zatiraš nas, povej za Boga!

Gosenc ti pokončamo na — voznice,
Ki sadju, kuhi, huda so nadloga;
Brez nas lovic bi vrtov, polj in loga
Zelenje ti požrle vse do klice!

In ti še nas zatiraš — u plačilo!
Zatiraš v lastno škodo si obilo!
Sramuj se zvér brezdušna, zvér brezumna!

Zakaj bi šola ¹⁾, cerkev ²⁾ ne svarila,
Zakaj oblast ³⁾ nas lova ne ubranila?
Imele mé bi mir, — ti polne gumna!

Tičkomil.

Slovenske starine.

Zakaj se trg Kozje veli „Drachenburg“?

Spisal Davorin Terstenjak.

Trg Kozje na dolnjem Štajarskem je dve uri od Reichenburga, kakošne tri ure od rogačke Kisle vode, v tesni pa romantični dolini.

Ko sem po ti okolici popraševal, kaj mi vedó povedati o početku slovenskega imena „Kozje“ in nemškega „Drachenburg“, sem slišal sledeče tri povesti:

Eden mi je rekel, da na bližnji gori imenovani: Veternik (Sturmberg), na kateri copernice rade na-

¹⁾ Kdo li ima toliko priložnosti, pa tudi dolžnosti, dajati primerne nauke in svarila zoper mučenje in zatiranje tičev, kakor ravno učilnica in odgojilnica nepremiselne mladine, ker ima ravno med njo vsaki dan pred sabo najhuje zalezovavce in zatiravce tičev?

²⁾ Tudi za cerkev ni neprimerno, temuč vse pristojno in še sveta dolžnost, tudi v naukih za odrasle ljudi dokazati pregrešnost mučenja božjih stvarí, posebno pa nedolžnih in koristnih tičev, ktere zatirati ni le grda nevhvaležnost, temuč tudi ravno tako škodljiva kakor brezumna sirovost.

³⁾ Prepovedi zoper tičji lov dajó se le papirju, ne pa tičarjem, dokler ne skrbé tudi djansko za ubran tega lova. Ubrani se pa prav lahko že samo z ubranjenjem razprodaje tičev: kajti sam za-se jih le malo kdo lovi, in ta jih ne zatere veliko. Ob prepovedanem času zasačenemu lovcu, prodajavcu in kupovavcu pa le tiče poberite, ter pošljite mrtve v bolnišnico za bolnike, žive pa izpusite in vtaknite namesti njih lovca, prodajavca, kupovavca v zapor, kogarkoli izmed njih zasačite pri lovu ali kupčii. Brez kupovavca gotovo ne bo prodajavca, brez prodajavca pa tudi lovca ne. Ubran prodaje je najloži in najzdatnejši pomoček zoper tičji lov.

Pis.

pravljajo hudo iho in vetrovje, je nekđaj pastirček pasel kozé; huda burja pa ga je s kozami vred pahnila v dolino, kjer sedaj trg stoji, ker je hudo klel in z bičem pokal, ko je začelo grmeti, namesti da bi bil molil.

Drugi so mi pravili, da nek kozjansk grof je na Veterniku ubil draka (pozoja, zmaja), kateri mu je kozé požiral, zato je grad dobil ime „Drachenburg.“

Od tretjega sem slišal, da še sedaj je v Veterniku skrit drak, kateri ima kozjo glavo.*)

Vse te povesti imam jaz za ostanke staroslovenskih mitov.

Muže, povodni, bórni oblaci, tema, zimsko meglovje so v starih mitih bili simbolizovani po pozojih, ktere so bogovi luči in svetlobe premagali; tako grški Apollon Pythona ¹⁾ indiški Indra pozoja Ahis, Kršna zmaja Putâna = gršk. Python, ²⁾ in kačo Kalya; slovanski Krak pozoja Vavel; česki Trut = vedskemu; Trita: „lutu san“ Radogost pozoja: Cirnitra = Černitra, nigritudinem faciens, paludinem faciens, primeri slov. čern, Sumpfbach, s suffixom tra = sansk. tra, lat. tro, trum, slov. tra. ³⁾

Pa v kakošno zavezo pride koza s pozojem?

Koza s svojo kocasto dlako simbolizovala je dežapolno kocasto meglo, zato ima grški Zeus škit: *ἀιγίς*, ktera beseda v grščini pomenja „Ziegenfell“ in pa „Sturmwind.“

Učeni Hanuš ⁴⁾ piše, da je na Českem prestara navada, kadar grmi, koze dojeti, ker koza bila je bogu groma Perunu posvečena. (O simbolu koze beri Schwenk „Sinnbilder“ str. 544 itd.)

Koza je tudi bila simbol vulkanskih izlomkov, zato jo Srbin rad imenuje: „lomigora“, die Bergzerbrecherin.

V grškem mitu je Typhoëus, personifikacija vulkanskih izlomkov, oče Chimaire — pošasti, ktera je od spredaj bila lev, v sredi koza, odzadaj pa pozoj, in ktero je ubil lučni junak Bellerophon, ktero ime je učeni Pott ⁵⁾ izvrstno primerjal vedskemu: Vertrahan.

Pozojški orjaš Vertra pa se tudi veli Vala; prvo ime se ujema s slovanskim: Velet, Volot — poznavanje za orjaša, drugo s slovanskim: Vol, Vel, Vil reduplikovano: Vavel,**) Vovel, Vuvel, imena orjašev v slovenskih povestih.

Vartra, Vertra pomenja po učenem Rothu: ⁶⁾ „der Einhüller, Einwinder, Einwikler“ iz korenike: var, val, einhüllen, winden, slov. val, vel; tudi prvotno var, ver še imamo, kakor sem dokazal v svojem članku: „o Vili“ razglašenem v „Glasniku.“

Vartrahan, Valhan pomenja: der Vartra

*) Kaže se še potok dereč, po katerem je nekđaj drak, pozoj priplaval v Kozje. O naturnih prikaznih, ktere se sedaj že redko zgajajo v okolici kozjanski Nemcem imenovanih „wilde Jagd“, pričakujemo popis od prijateljske roke. Pis.

¹⁾ Primeri Schwenk „Myth. 7, 85. 293., Schwarz „de antiquissima Apollonis natura“ str. 30, Lauer „griech. Myth.“ str. 260. 263. Curtius in Gerhard v „Archaeolog. Zeitug“ 1855, str. 19.

²⁾ Obširniše beri v izvrstnem članku: „Die Arier der Urzeit von Moriz Carriere v „Illustriert. Familienbuch“ 1861. Neue Folge I. B. V. Heft.

³⁾ Ta suffix nahajaš v sansk. djautra, slov. jutro, lat. aratro, česk. oradlo, slov. oralo, izvirno: oratro — oratlo, slov. vitra, die Windenspleusse iz korenike vi. (Glej Pott „Etym. Forsch.“ II. 555. 556.)

⁴⁾ Hanuš „Bajesl.“ koled. str. 75.

⁵⁾ Pott v „Kuhnovi Zeitschrift“ IV, 416 — 441 primeri tudi: Preller „Griech. Myth.“ II. 54.

**) Zato se mogila pri Krakovem, na kateri je ubil Krak draka, veli: Vavel.

⁶⁾ Roth „Die Sage von Feridun“ v „Zeitsch. für die deutsch-morgenl. Gesellschaft“, kjer vedskega Vartrahana primerja z iranskim Verethraghna-tom. Pis.

Valatödter, od sansk. korenike: han, occidere, ferire, percutere po Pottu ¹⁾ = grški *φεν*, occidere, lat. fend, zato: offendo, anschlagen; jaz pa bi še primeril česko: han (haneti, offendere), in tako staroslovansko ime: Volhan je enako z vedskim: Valhan, Schlangenriesentödter. Ker v Vedah ima to priime bog groma Indra, je tedaj staroslovansko ime: Volhan tudi nekdanje bilo ime Perunovo.

Kozo smo našli kot simbol burje, povodni (primeri *χμαρος*, in *χμαρος* Giessbach) v grški mitologiji združeno s pozojem; pa tudi indiška mitologija pozná pošast: Adžičeca, od adži, koza, lit. ozys in čeca, kača, pozoj, slovenski: sas, ses = pozoj.

Nad levim bregom Drave tri ure od Maribora je grad Wurmberg. V staro-visokonemščini pomenja Wurm to, kar drak; tudi vurmberški grofovi so imeli draka za grb. Sèm postavlja slovensko ljudstvo boje Kersnika, Kerstnika, Kresnika s pozojem: „sesom.“*)

Krsnik, Kresnik, Kristan, Krestnik se ujema z indiškim Keršna, od korenike: kerš, lucere, splendere, slov. kres, po metatezi kresati itd.

Glasnik t se je vrnil, kakor v besedah: struga, ostrov, oster, česk. srebro za prvotno: sruga, osrov, oser, srebro.

Ne samo solnčni ogenj kres o letnem solncevratu, temoč tudi obilo osebnih in topišnih imen Kresnik, Kresonja, Kristan, Kristanci, Kristanvrh itd. še opominjajo na častje solnčnega boga Kresa, tudi starohrvatsko ime Kresimir. Na norenskih kamnih se dvakrat najde ime Cresenius.

Ker je po indiškem mitu Keršna ubil pošast: Adžičeca, po slovanskem pa Kresnik pozoja: sasa, sesa (primeri ime kraja: Kozoses, na Štirskem), nam to pričuje, da so stari Slovani si povod, burno meglovje itd. tudi predstavljali pod podobo: kozosesa — kozozmaja — Ziegenderache. In res na slovenskorimskem spomeniku, najdenem v Rogatcu, vidiš izobraženega kozosesa, kozozmaja (*Muchar „Gesch. der Steierm.“ I. B. Abbild. Taf. 10. XX. 1.)!!*

Takošno podobo: pol koze, pol zmaja, katero solnčni bog premaga, so utegnili tudi enkrat o paganskih časih prebivavci kozjanske okolice v svoji veži imeti in tako obvikniti poznamovanje: Kozje — Drachenburg. (Dal. prih.)

Slovensko slovstvo.

* Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo. Spisal Anton Janežič, c. k. učitelj na viši realki v Celovcu. Tretji natis. Natisnil J. Blaznik v Ljubljani, založila E. Liegelnova knjigarnica v Celovcu 1864.

Kmalu po 2. izdavi prišla je „slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo“ v 3. ličnem natisu na svetlo. To že samo po sebi je dokaz cene Janežičeve slovnice, pa je tudi veselo znamenje, da je narodu našemu čedalje bolj mar za pravilni jezik domači. Podpiran po mnogih veljavnih možéh je preuredil in popravil marljivi gosp. izdatelj mnogo, česar je potrebovala knjiga za pravilnišo obliko. Nobene, tudi male drobtinice ni zanemaril, ki jo je našel tam pa tam v kakem časniku, v kaki knjigi itd. poslednje leta, ko je slovnica slovenska v marsikaki stvari krenila na drugo pot, ki jo je prejšnje leta hodila, ko smo bili le preveč vajeni „jurare in verba magistrorum.“ Ne dá se tajiti, da je ta napredek le v korist in slavo jeziku našemu; marsi-

ktera stvar res še le vrè, pa bode izvrela, in sediment bode dober. Žal nam je, da je 3. iztis ru zopet vzel, kar mu gré: samoglas; dozdeva se nam, katerim tudi veljá „festina lente“, da ne gremo naprej, ako se brez potrebe preveč obračamo nazaj. Le memo gredé naj bode to rečeno. Sploh pa radostni pozdravljamo novo slovnico, ki je bogata v materialu, ki je v nji nakupičen, in ktera se bode v prihodnjih izdajah še tem bolj odlikovala, čem bolj kritično bode gosp. izdatelj mojstroval obilo gradivo. Dobiva se slovnica po vseh slovenskih mestih; cena ji je 1 fl. 12 nov. kr.

* *Lahkoverni*. Vesela igra v 3 djanjih. Spisal Bernard Tomšič, bivši učitelj v Vinici na Kranjskem. Na svetlo dal Ljudevit Tomšič v Zagrebu 1864.

Iskreli domoljub Bernard Tomšič je leta 1845 zložil to burko po pripovedki, ki jo je bral v zagrebškem nemškem časniku „Luna“. Ker nam je ravnokar iz Zagreba došla in je nismo mogli še cele brati, naznanjamo svojim bravcem le to, da so „Lahkoverni“ zagledali beli dan, in da vsak že lahko seže po njih.

Domače čenčarije.

Iz Kamnika.

Ljubi stric! Ne zamerite, da Vam že od tistega časa, ko sem vam pisal o čudodelnih verižicah, nisem nič poročeval iz naših krajev; vem pa, da berete tudi ljubljanski nemški časnik in da tam najdete marsikak dopis iz našega mesta. Tedaj dobro veste, da pri nas Bistrica še zmiraj od Stranj proti Kamniku teče, in da na Grabnu še žeblje kujejo in da cesarski še sedaj smodnika ne delajo. Veste, da ne vzamem drugač peresa v roke, razun takrat, kadar imam kaj posebno važnega pisati, in tako je tudi sedaj. Dopisnik v gori omenjenem časniku je sicer omenil, da ima Nevljica bolj toplo, Bistrica pa bolj mrzlo vodo; to je res potrebno vediti žejnemu, da vé, s kakošno vodo si bo prej žejo ugasil; al pozabil je povedati to, da je na „placu“ na prodaj dvoj kruh: pšenični in soršični, kar je pa zopet lačnemu treba vediti. Al to še vendar ni najimenitniše. Ker bi bila škoda neprecenljiva in zguba nedomestljiva, ako bi kaj tacega široki svet ne izvedil, Vam hočem, ljubi stric, tudi to povedati. Rekli bote, že vem, pri vas znate posebno trdne koše iz bistriškega lesa plesti. O kaj še! Res, da so iz bistriškega lesa posebno trdne koše nekdanje znali plesti, — al to že vendar jenjuje in ni najbolj imenitno.

Kadar so Izraeljci do reke Jordana prišli, vedili so, da je obljubljena dežela blizo, kadar bote pa Vi v Kamniku Bistrico slišali šumeti, vedite, da ste blizo omenjenega cilja. Le sledečih znamenj se držite. Ko stopite v Kamniku na „Neue Welt“, pojte naravnost čez sredo mesta, na „Grabnu“ se držite trdnega desnega brega Bistrice, ki zdaj tako upokojena teče, da Vam ne bo strahú delala; pod Stranjsko cerkvijo hodite naprej, držé se zmirom desnega brega; pri „Laudonu“ pod Mrzlo goro pojte memo, pa nikar noter ne stopite, sicer ne boste deležni dobrot obljubljene dežele; zakrenite jo potlej na levi breg Bistrični in prišli bote „Pri Znamnji“ do tistega kraja, kjer Črna vali svoje črne valove v bistro Bistrico in tam stoji „Gasthaus zum gelobten Lande“ z vatelskim napisom. Priporočam Vam, ljubi stric, pred vsem ta „Gostaus“, kadar bote šli v kamniško Bistrico; vem, da težko govorite slovenski, tukaj pa stanujejo trdi Nemci: čmu neki bi bil „Gostausu“ nemški napis? Lah nima nemškega napisa, Francoz tudi ne, tedaj tudi Slovenec ne. Gorjanci dobro vedó, da dobijo v „klopten Lond“ dobro kapljico — in se vé da zanje je ta napis. Pauri pravijo „pri Matiji v Pajkovem“, pa kaj hočete? Paur je paur. Ako pa že pol ure od

¹⁾ Pott „Etym. Forsch.“ I, 255.

*) Po sasu, sesu je utegnila ime dobiti: anemona pulsatilla pratensis, tudi v srbščini: „sasa“ imenovana.

reči, da se sučejo manj ali več po ugodnih primerljajih; okoli 120 do 150 centov se pridela sená (deteljinega) na oralu v enem letu.

H koncu še naznanim, da se dobiva na vrtu kmetijske družbe v Ljubljani prav čisto in kaljivo seme nemške detelje.

Slovenske starine.

Zakaj se trg Kozje veli „Drachenburg“?

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

V „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ 1863 na str. 66 je neki g. Alfons Müllner sprožil željo: „man möge nachforschen, zu welchen Legionen Roms die vorrömische Bevölkerung unserer Gegenden ihr Contingent stellte, in welchen Provinzen des weiten Reiches besagte Legionen verwendet worden, und wo endlich den Veteranen jener Legion Aecker und Felder zugewiesen wurden. Dort dürfte man den Namen krainischer Ureinwohner finden.“

Naj se g. Alfonsu Müllner-ju zgodi po njegovi želji! Znano vsemu svetu je, da je Kranjsko spadalo pod Panonijo. Plini pa imenuje poseben rod Panonov: Brevci, in dandanas še se med Savo in Kolpo prebivavci imenujejo: Brajci. Brevci so dali več kohort, ena teh je stala kraj Rena, in tam so našli rimski spominek z napisom:

SASAIVS LICAI filius, miles ex cohorte VIII. Breucorum. ann. XXXII. stip. XII. H. S. E. H. T. F. to je: hic situs est, haeredes titulum fecere. (Gruter, stran 560, št. 2.)

Tukaj gospod Alfonsu Müllner-ju damo dve čisti slovenski imeni: Sasaj in Likaj po obliki, kakor: Blagaj, Belaj itd.

Sas, Sasič, Sasanič še danes živijo po Hrvatskem in Štirskem, Likajev in Likarov pa še imate na Kranjskem obilo, bodi si od lik, vultus, splendor, ali: liber (Bast), ponujam še staroslov. lik, chorus, toraj: Likaus, saltator.*)

Na celjskih kamnih najdeš ime: Licovius, kteremu se primeriti more tudi v Ljubljani dobro znano ime: Likavec. Celó grobni spominek ima po popisu Gruterovem takošno obliko, kakor so grobni spominki Norencev in Panonov: „in marmore sculpti leones duo, qui brachia pueruli utrinque morsu arripiunt, sub ipsis recubant caniculi duo“ itd. Znano je, da je v slovanskem basnoslovju bil solnčni bog tudi smrtni bog, in njegova simbola bila sta lev in pes.

Gori je bilo omenjeno, da je staročeski Trut ubil „lutu san.“ San, sen se v slovanščini tudi veli pozoj. Na Kranjskem je kraj Senabor = „Drachenträger“ ali „Drachenkämpfer“. Cerkev v Senaboru je posvečena sv. Danielu, kateri je zavoljo svojih levovih atributov izvoljen bil po krščanskih misijonarjih za varha krščanskih cerkev, da so se pokrščeni pagani (ajdje) lože lotili nazorov (idej) krščanskih¹⁾ Na slovensko-rimskih kamnih nahajaš pogostoma imena Saanus, Senus²⁾ in na ravno istih ime: Draconia.

*) Ker v genitivu nahajamo Licai, se je tedaj nominativ glasil Licaus = Likaus. Suffix: aus še so ohranile besede bernaus, merdaus, osebno ime: Moraus itd.

¹⁾ Zato nahajamo v Celji mestno cerkev posvečeno sv. Danielu, po mestu pa na več voglih vidiš levove podobe iz slovensko-rimske dobe. Tudi na Koroškem sem našel povsod cerkve sv. Danielu posvečene, kjer slovenskega Kersnika (za Rimljanov pod firmo „Hercules“) spomenike nahajamo.

²⁾ Da so stari Slovenci besedo sen = drak „Lindwurm“ poznali, potrjuje ime kmeta med novocerkljansko in frankolsko faro na Štirskem stanujočega „Senegačnika“, „Lindwurmgrabner“ od sèn, Lindwurm, gača, graben, Loch, rusk. Gačina, ime v dolini ležečega carskega grada. Podrtina grajska nad Senegačnikom

Naj še omenim tukaj imena v slovenskih goricah zeló navadnega: Senekovič. Mislil bi kdo, da so Senokoviči čisti potomci rimskega modrijana Seneka, vendar so čisti Slovenci.

Senekovič je sin senekov, diminutiv. od sen, toraj so enaki hrvaškim: Zmajičem in Zmajevičem. Gospod Alfonsu Müllnerju, kterege bode gotovo kdo iz Kranjskega, kakor se spodobi, zavrnil, pa sem hvalo dolžan, da nam je sopet spominek s čisto slovenskimi imeni odkril, in sicer na cerkvi sv. Jakoba na podnožji Krimovem:

BVCO. ERTL. F.

⊙ AN. LXV. ET ERT

IA. SARIN. F. COI

VX ⊙ANLV. P. V. F.

Akoravno bi utegnilo ime Buko se iz latinskega jezika izpeljati dati, ker že Cicero ima lucca „der Mund“ = nemški: „Backen“, vendar pozna tudi Slovan glagol bukati. Lepi slovenski imeni ste: Ert in Ertia. Ert pomenja „cacumen“, toraj Ert ima vrstnike v nemških: Spitzer, Hügel, Berg itd. Rodbin: Ert, Ertnak, Ertič, Ertelj, Ertovšek je obilo po Slovenskem.

Na koroških in solvljanskih spomenicah najdeš imena: COVNERT. COVNERTA Bergspitz, slov. kun, Berg, Hügel, starovisokonemški: hun, hüne, haune, staronordiški: hūnn,*) s pomenom: gross, hoch, riesig, sansk.: çunas, der gewachsene, grosse. (Glej Gerland v „Zeitsch. für vergl. Sprachf.“ 1861 str. 286.) V laški fari na Štirskem so še rodbine: Kunertnik; v narodnih slovenskih pravlicah se omenja nekakošna čarobna trava: kunertnica, ktero jelen vživa, in je zategadel zmirom zdrav.

Korenika v sansk. çvi = grški *κύω* anwachsen, toraj po analogii, kakor mogila, Hügel iz korenike: magh, crescere. Ime Sarin (po obliki kakor: Surin, Turin, Rubin, Kalin itd.) od korenike sar, fluere, sara, fluvius = sala, toraj Sarin = nemški „Bach“, „Bacher“, srbski: „sarka: „die Fluss-, Bach-, Tauchente“; cerkvenoslov. po stopnjevanji glasnika: surov humidus. (Kon. prih.)

Kratkočasno berilo.

Harač.

Zgodovinsko-romantičen obraz.

Česki spisal Prokop Chocholoušek. Poslovenil Podgoričan.

(Dalje.)

Kakor on, tako so se ločili drugi bratje tudi od sestre; — žalostni so šli s pobešenimi glavami; tesno jim je bilo pri srcih: pa kaj, smrt je bila odločena vsakteremu odpadniku, vsakteremu izdajniku?

Tiho je šepetala Helena; solzna je gledala za brati — dokler je slišala njihove stopinje, — dokler ni izgnila njih senca v daljini; potem pa se obrnila k svojemu sodniku, k Ivan Mandušiću.

Klavrn je stal Ivan pred njo — na videz hladnokrven, ko so se bratje poslavljali; pa ko se je Helena obrnila k njemu, še zmirom je molčal, kakor da bi čakal njenega odgovora. Še le čez nekoliko časa je iz-

se veli po nemški „Lindeck“. Znano je, da učeni J. Grimm imé „Lindwurm“ prestavlja v „schillernde Schlange“. Kanne pa izpeljava imé od „lind“, muža, toraj Lindwurm = Sumpfschlange.

*) Iz korenike ku = sanskritski çvi in grški *κύω* je ime visoke gore: Kum, primeri še: Kunara, imé planine na Srbskem, dalje srbsk. kunica, brada na trstiki, po analogii, kakor: brada, brdo, sansk. vrđh, crescere. Glasnika *m* in *n* sta suffixa; primeri glum, iz korenike glu.

Natoroznanske stvari.

Šuka.

Kar je volk v naših gozdih, jastrob med pticami, to ti je v vodi šuka (Hecht): prava roparca.

Sede na bregu bistrega jezera ali pa pri mirni vodici čistega kakega potoka ogledoval si morebiti prijatelj, kdaj ribo, ktera je stala mirno ter nepremakljivo v vodi. Dolgo si jo gledal, le za las se ni premaknila iz mesta, al hipoma, kakor strela, je švignila — in izginila je ribica v široko žrelo roparske šuke.

Šuka, prava volkulja med ribami, živi v vseh vodah bodi si v stoječih ali v tekočih, le v morji ne. Hrana njena so navadno vsakovrstne ribe; mnogo jih pokonča, tedaj med njimi časi veliko škodo dela; razun rib povzije tudi veliko družih žival, ako jih le ujeti more, kakor: žabe, krastovice, miši, podgane, rake, kače itd.; gosti se pa tudi rada z mesom družih večih žival, ki so utonile, ter v vodi gnijó; zeló požrešna, ti še celó vselej svojim sestricam ne prizanaša. Ako je šuka dosti velika in močna, izbere si časi tudi kako račico, gosko, ali pa tudi kako drugo povodnjo ptico; škoda je tedaj velika, ktero časi ta po ribnikih dela.

Kakor zverina na suhem, ni šuka le samo močna, temveč je tudi zeló zvita in kaj premetena, da more toliko več rib poloviti. Tiho ti tiči v kakem kotičku skrita ter čaka mirno, da bi se ji kaka ribica približala; ji doide ktera blizo, plane urno na-njo, in za malo časa je ni več reve, ki se ničesar ni nadjala ter brez skrbi v bistri vodici si igrala. Ako šuka kako mreno popade, ne požre je precej, ker ostre in bodeče njene hrbtnne plavute bi jo v grlu ranile ter umorile, — ampak drži jo tako dolgo z ostrimi svojimi zobmi, da pogine in jo brez nevarnosti požreti more. Ravno tako pustí pri miru druge ribe, ktere imajo preostre plavute, le lakota pripravi kako mlado, neiskušeno šuko, da hapne po taki ribi, ki je navadno zadnja za njo.

Kakor ribe sploh, se tudi šuke zeló zarezajo. Šukje drstenje se začne že mesca svečana ter traja do velikega travna; vsaka šuka izleže po 150.000 jajčic na travo in druge zelji v plitvi in stoječi vodici; kmalo bi bile tedaj vode polne samih šuk, kajti silno veliko bi se jih zaredilo, ktere bi skoraj vse druge ribe polovile, ter se nazadnje še med sabo klati jele; al previdnost je vse drugače preskrbela: šukje ikre imajo silno veliko sovražnikov; ti so žabe, race in druge živali, ktere jih toliko pokončajo, da se ena ribica iz sto jajčic izleže. Že tretji ali pa četrti dan ti splavajo male šukice iz iker, ktere so pa še vedno v nevarnosti, da bi jih druge ribe ne pojedle. Kako lepo je tedaj Stvarnik skrbel, da nič ne moti prelepega reda v naravi.

Prvo leto svojega življenja je šuka po vrhu zelena; drugo leto še le spremeni zelena se barva v sivo, vendar ne popolnoma, tudi se pokažejo blede lise po hrbtu; na trebuhu je belorumenkasta.

Prvo leto doraste šuka osem do deset palcev; v tretjem je navadno po poldrugem čevlji dolga; pozneje pa izraste še večja, sploh se pa ne sme po velikosti njeni soditi, koliko bi stara bila, ker čem boljšo ima hrano, tem hitreje raste.

Kakor ribe sploh so tudi šuke kaj tečna jed; vendar pa niso mlade šuke neki nič kaj posebno dobre, ker njihovo meso je premehko; ravno tako tudi prestare ne, ki imajo pretrdo meso: kuharice naj tedaj pazijo, da ne bodo za drag denar kupovale skoraj popolnoma nevžitne ribe; navadno je takrat šuka, posebno kadar se drsti, po hrbtu zelena s svitlimi zlato-rumenimi lisami, po trebuhu pa bela. Pri vsem tem se šuka zeló čišla, toraj jo tudi lové kakor jo vejo in znajo: v mreže in

na trnike; za vabo imajo druge ribe, še celó mlade šuke, žabice, gliste in meso; pravijo, da šuka še celó, zarad svoje požrešnosti po rudečem suknu hapne, mislé, da je meso, v katerem je pa le kosček svinca ali kaj takega zavitega. Peščenikar.

Slovenske starine.

Zakaj se trg Kozje veli „Drachenburg“?

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Gosp. Müllner še nam je priobčil drug napis rimskega kamna, najdenega pri sv. Lenardu na podnožji Ljubelja, ki se tako glasi:

BELESTI AVG.
T. TAPPONIVS
MACRINVS
I. IVLIA SEXTI
CARA CVM SV (is?)
V. S. L. M.

Ker v tem imenu najdemo ime božanstva v dativu, se je nominativ glasil: Belestis, ter se je sklanjal, kakor: hostis, ambustis, fustis.

V živi slovenščini sicer več ne najdemo tega suffixa, al sorodna litevščina še ga je ohranila, kakor pričajo imena božanstev: Betustis, Girristis itd.

Znabiti, da odlomki tega suffixa se nahajajo v slovenskih ast, ist, — primeri cerkvenoslov. gerlistъ, magnum collum habens, perlistъ, magnum pectus habens, polistъ, planosus, rječistъ, verbosus, kteri so se gotovo v proetnični dóbi glasili: gerlistos ali gerlistis itd.

Ime božanstva pa se je tudi znalo glasiti: Belesis, primeri litevskih božanstev imena: Warpulis, Wisagistis, Birzulis itd., in glasnik t je epentetičen, kakor v besedah: struga, ostrov, česk. sribro, oster, za sruga, osrov, sribro, oser*) itd.

Belesti aug. pa tudi zna stati za: Belesti augustae, in biti ime ženske boginje, ktera se je velela Belest, v genitivu belesti, kakor: bolest, bolesti.

Korenika je bel, sansk. bhal, splendere, lucere, toraj Belestis, Belesis ali pa Belest: lucidus, splendidus Deus vel Dea.**)

Marsikter bode se čudil, da jaz pri razlagi osebnih in topičnih imen pogostoma jemljem litevščino na pomoč. Temu dam sledeče premisliti:

Po vseh svojih preiskavah sem do dobrega prepričan, kar tudi Bopp, Schleicher in Diefenbach trdijo, da so Litvani v pradóbi s Slovani bili en rod. Litevce Diefenbach imenuje „den antikeren Theil“, in pravi: „bei den slawischen Sprachen reicht kein Denkmal so weit hinauf, dass z. B. die Flexionen den litauischen in einem wesentlichen Punkte näher stünden, als die heutigen slavischen. Die Brücke über diese Kluft ist uns völlig abgebrochen, und doch zeigt auf beiden getrennten Seiten das Gefüge die alte Einheit, wie die Kreidefelsen auf beiden Seiten der Marche.“

Osebné in topične imena na slovensko-rimskih spomenicah so skoro 600 let stareje, kakor slovstveni spomenici cerkveno-slovenščine, in ker se osebné imena božanstev ohranjujejo v svoji prvotni obliki skoz tisoč let, tedaj ne smemo se čuditi, ako v njih nahajamo take, kterih več ne pozná jezik današnji.

*) Obširnije pri Pottu „Etym. Forsch.“ II, 233.

**) Na Cigulni blizo Celovca je spominek: „Belino aug. sacr. Da keltiški Belenus in slovanski Belinus sta po svoji bitnosti, vendar ne po gramatični obliki eno isto, bodem dokazal v posebnem članku. Pis.

Resnično piše dalje učeni Diefenbach: „Im Wortvorrathe — Bildung und Beugung haben die litauischen und slawischen Sprachen so Vieles gemein, was sie von den urverwandten scheidet, dass die Grösse der eigenen beiderseitigen Trennungsmerkmale dagegen fast unsichtbar wird.“*)

Ako se ta občnost še dá spoznati v današnjih živih narečjih slovanščine in litevščine, koliko ožja in jednoličniša še je bila pred 1600 leti, iz ktere dôbe je gotovo ime Belestis.

To ozko sorodnost nam potrjujejo imena: Devso, Devsus, Bouvierio, Landino, Voltarons, Adrans, Ragando, ktere še imajo čiste prestare sufixe, ki jih samo še nahajaš v litevščini in letščini.

Ragando bi v cerkveni slovenščini imelo obliko **РАГАНДЪ**, v novosl. ragôd, kakor labôd, končni suffix **o** — izvirno: os je že pokončan, cerkveno-slovanščina ga je poznamljala z 'ъ. Ime Bouvierio (po Pohorji: Bouvir) se je v proetnični dôbi gotovo glasilo: Bouvierios, — primeri ime litevskih božanstev: Pergrubios, Potrimpos, Aitvaros itd. Ime božanstva „na ptujskem spomeniku: „Jarmogio augusto sacrum“ se je celó utegnilo v nominativu v oni dôbi glasiti Jarmogius, validus adjutor, **) ker še tudi litevščina pozna suffixa ius, in us, — primeri imena litevsk. božanstev: Pizius, Siliniczus, Re-kiczowus, Kaukarus, gospodarus, Hausherr, sapnorus, Schäfer, stiklorus, Glaserer; v slovenščini še imamo topišno ime: Mongus, ime gore, Garbus, ime rodbine po domače: Omerzu, primeri garbin, Nordwestwind itd.

Slovensko je tudi ime Taponius, ktero ima na koroških kamnih sorodnika v imenu: Tapurus od korenike tap, ferire.

Indoslovanski Adžigeča — Kozosas na rogaškem slovensko-rimskem kamnu, dalje imena: Ert, Ertia, Sarin, Belestis, Tapon, Tapur so sopet novi dokazi za slovenščinost nekdanjih Norencev in Panonov, in če g. Alfons Müllner mi v latinski, grški al keltski mitologiji najde kozosesa, in me vse v tem članku navedene osebne in topične imena more iz keltščine po gramatičnih pravilih razložiti, tedaj bodem mu verjel, da „vorrömische Bevölkerung“ v Noriku in Panonii ni bila — slovanska. ***)

Slovensko slovstvo.

* Naznanilo zastran razpisanih daril za leto 1864. Vsled razpisanega darila za najboljšo pripovedko prišlo je družbi sv. Mohora pet izvirnih in ena prestavljena povest. V seji 23. u. m. se je odločilo po čezpolovičnici glasov razpisano darilo 100 gold. zgodovinski povesti „Juri Kozjak, slovenski janičar“, 50 goldinarjev se je pa podarilo povesti „Hudo brezno ali gozdinarjev rejeneč“, prekrasni po osnovi in po besedi, samo da bode komaj dve in pol tiskanih pôl obširna; prvo je spisal gosp. J. Jurčič v Ljubljani,

drugo pa gosp. prof. Fr. Erjavec v Zagrebu. — Natoroznanskega spisa ni prišlo nobenega, potopisno darilo 30 gold. se je pa podelilo sestavku „Ozir po goriškem in tržaškem primorji in romanje v prestari Oglej“; spisal ga je g. Levičnik v Železnikih. Ostali rokopisi se pošljejo gg. pisavcem nazaj, da se še sèm ter tje popravijo ali predelajo, in če so volje, sopet o svojem času v presojo pošljejo.

* *Razpis družbinih daril za leto 1865.* V povzdigo domače književnosti in v omiko slovenskega národa razpisuje s tem družba sv. Mohora za leto 1865 sledeča darila:

a) sto goldinarjev za najboljšo izvirno pripoved v obsegu petih tiskanih pol; predmet naj se jej vzame iz domače zgodovine ali se vsaj oslanja na-njo;

b) petdeset goldinarjev za najboljšo izvirno pripovedko iz družinskega življenja sploh, v obsegu blizo treh tiskanih pôl. Če ne pride nobene take, darila vredne izvirne pripovedke, podeli se darilo najmičniši prestavljeni povesti, ki pa mora vsaj blizo pet pol obširna biti; in

c) dvadeset goldinarjev za najboljši sestavek podučnega (gospodarskega, natoroznanskega ali sploh opisovavnega) zapopadka v obsegu ene pôle.

Vsi spisi naj bodo prav lahko umevni in zanimivi, da bodo mladino in odraščeno pošteno razveseljevali ter jim um in srce požlahnovali. Vsi rokopisi naj se pošljejo družbi franko vsaj do 1. decembra tekočega leta brez podpisanega imena in sicer toliko gotoviše do tega časa, ker se v prihodnje ustanovljeni obrok ne bode več podaljševal. Darila se izplačajo na Vodnikov dan (2. februarja) prihodnjega leta.

„Slov. Prij.“

Pisma slovenskega učenika svojemu bratu.

(Dalje.)

5. Pismo.

Pod Ratitovcem na Gorenskem.

Preblagi brate! V poslednjem dopisu nahajala sva se v duhu na prijetnem holmcu pri sv. Jožefu poleg Celja; nisem pa še zvršil svojega popisa o prijaznem celjskem mestu. Naj dodam toraj še danes, da malo kak kraj ima tako priložne višine, raz katerih bi mu razgled odpiral tako krasne naravske obraze kakor Celje. Iz mesta čez tamno-zeleno, od zahoda dohajočo Savino vodi most, ki je služil stari dunajski cesti sto in sto let zvesto; pa — evo osode! — naša dôba zavrgla je njegovo vljudnost in najela si železnico v svojo glavno službo. Brate! tako svet plačuje. — Celjani vendar še radi zahajajo čez-nj, zakaj kmali unkraj vodi blizo 100 stopnic gori na mični brežuljek do kapucinskega samostana in cerkve. Slovenec, kakor veš, je pobožen in rad moli. — Ker je cela dolga vrsta stopnic s streho dežju in vremenskim nevihtam zavarovana, ponuja se tukaj celjskim dijakom prilika, tudi o deževni uri učiti se v samotni prostosti. V čast njihovo naj bo rečeno, da spoštujejo lepo to priliko. Marsikak slovensk revček ubijal si je tù že v možgane: wer hat, wer hat, wer hat Alles erschaffen? Gott hat, — Gott hat Himmel, — Himmel und Erde, — Gott hat Himmel und Erde — und Alles, — und Alles, was ist, erschaffen itd. — Marsikak latinsk „pensum“ je tukaj belil že slovenskim dijakom mlade lasé, pa mislimo, da tudi slavka modrica je in se še raduje v ti mirni tihoti nad vrlimi sini svojega roda. Le srčno naprej, mladi upapolni zarod naš na nastopljeni poti narodskega napredka! Radostno ozira se mati Slava v te, pričakovaje, da s teboj vred preobrazil se bode tudi narod slovenski, ter

*

*) Diefenbach „Origenes europ.“ 200. Pis.

**) Po božanstvu: Jarmogu so postale historične imena: Jaromar, Jaroslav, Mogimar na norenskih kamnih: Mogit, Mogir, Mogimar itd. Pis.

***) Tukaj naj še pod opazko opomnim, da na ime vodenega duha: „Laburo ex voto“ itd., ktero sem pred nekimi leti razložil v „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ in ga primeril vedskemu Arbhu (Rbhu) in germansk. Alfr. Elfe, in rekel, da ime pomenja: „den lichten Wassergeist“, opominja Labore blizo Kranja. V cerkveno-slovenščini nahajamo slično poznavanje za duha, in sicer: sinec, po Miklošiču iz korenike: si, lucere, — primeri severnoslov. div, daemon, iz korenike div, splendere, lucere, toraj zmirom pomen svitlobe!

Pis.